

A FELVILÁGOSODÁS

A FELVILÁGOSODÁS ELŐZMÉNYEI: TERMÉSZETTUDOMÁNYOK FEJLŐDÉSE – XVII. SZÁZAD

- **Kopernikusz** : Az égitestek körforgása (heliocentrikus)– szembehelyezkedik a ptolemaioszi világgéppel
- **Kepler**: a bolygók mozgása –csillagászati távcső
- **Galilei**: szabadesés (Pisa), statika, dinamika törvénye (ingaórát, hőmérőt és csillagászati távcsőt szerkesztett) inkvizíció elé állították (Dialogus c. művében Kopernikusz tanait támogatta)
- **Toricelli**: higannyal végzett kísérlet- kimutatta a levegő nyomását
- **Borelli**: hajszálcsovesség jelenségét írta le
- **Pascal**:elvégezte Toricelli kísérletét – bebizonyította, hogy a levegő anyag
- **William Harvey**: vérkeringés, szív működés
- **Giordano Bruno**: a világegyetem végtelensége – panteizmus
- **Newton**: tömegvonzás elmélete - köv.: **egységes fizikai világgép: a világ megismerhetővé, kiszámíthatóvá válik - törvények alapján működik**
- Köv.: a világ megismerését már nem dogmák alapján képzeltek el!!!
- mechanikus gondolkodás módszerei betörnek a társadalomtudományok területére
- a társadalomnak is törvények alapján kell működni, ezeknek a törvényeknek összhangban kell lenniük a természet törvényeivel!!!
- **KIINDULÓPONT: ANGOL GONDOLKODÓK - ANGLIA** – innen: FRO. De: csak szűk körben, a szalonokban terjedt – innen: az egész világba!!!
- **Ok**: a francia kultúra a nagy korszakát élte + FRO előtte állt a nagy változásoknak
- **Francis Bacon: EMPIRIZMUS** : a természeti jelenségek magyarázata – az egyediből az általánosra következtet
- **John Locke**: a valós ismeret forrása a tapasztalat (empíria) , amely az érzékszervi érzeteken, az érzékelésen alapul
- A tökéletes államforma az angol **ALKOTMÁNYOS MONARCHIA**
- **Descartes: RACIONALIZMUS** - a világ megismerése kizárólag az emberi értelmén keresztül lehetséges - (**ANALITIKUS MEGISMERÉS**),
- a gondolkodók célja: egy tökéletesebb társadalom megvalósítása.
- alaptétel: az ember eredendően jó, tehát a helyes tudás birtokában helyesen fog élni. – ez: a tudásba vetett mélységes hit – **az ész mindenhatósága**
- utópiák: **Morus Tamás, Campanella**

A FELVILÁGOSODÁS GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI HÁTTERE

- a világpiacon kialakulása . köv.: a tér kitágulása az európai ember számára
- az Újvilág birtokbavétele + a török kiszorítása a Duna-medencéből
- a népesség gyors növekedése.
- az emberi élet meghosszabbodása.
- az állam "tökéletesedése"
- köv.: újfajta, polgári gondolkodás kialakulása: minden megismerhető és megmagyarázható – a rögeszmék és babonák száműzése

- az európai tudat és lelkiismeret válsága (Istenhez való viszony és az államban élő ember válsága) – vallási dogmák helyett: tolerancia (kitágul a világ)
- az írás-olvasás tömeges elterjedése (latin nyelv elveszíti korábbi jelentőségét).
- a család szerepének megváltozása (gyermekhez való újfajta viszony kialakulása ld. Rousseau Emil, avagy a nevelésről).

A FELVILÁGOSODÁS ESZMÉI ÉS GONDOLKODÓI

- Francia **KOZMOPOLITIZMUS** megjelenése: a francia kultúra gyors terjedése és nagy hatása miatt a franciák nem lehetnek közömbösek a világ más polgárai iránt: „Először szükségszerűen ember vagyok és csak véletlenül francia.” (Montesquieu)
- **PATRIOTIZMUS** gondolatának megjelenése, amely a haza fogalmát kívánta meghatározni: egy államban élő szabad polgárok közössége
- Egyetemes megoldásokat kerestek: a régi jogokat és a szabadságjogokat egyszerre kell közkinccsé tenni
- Vallásos gondolkodás: **DEIZMUS**: istent csak a legfőbb teremtőnek tartják, ám a természetből kiűzik, a világot már nem ő, hanem saját, leírható és megismerhető törvényei mozgatják.
- **TOLERANCIA**
- **MONTESQUIEU** (1689-1755): A törvények szelleme
- Példaképe: az **ANGOL ALKOTMÁNYOS MONARCHIA** – ideálisnak tartja.
- Földrajzi determinizmus: az éghajlat és az államok nagysága meghatározza az államformát
- **SZÉTVÁLASZTJA A HATALMI SZFÉRÁKAT: TÖRVÉNYHOZÓ, VÉGREHAJTÓ ÉS BÍRÓI HATALOM.**
- Kizárólag a hatalom megosztásában látja a zsarnokság felszámolását
- A hataémat a nép választott képviselők útján ellenőrzi – cenzusos választójog
- Nagy fontosságot tulajdonít a törvényességnek - a szabadság biztosítékának tekinti
- a szabadság = mindenki megteheti azt, amit a törvények megengednek
- a politikai szabadság szerinte a vagyonbírás biztonságából származik, ezt kell szolgálnia a politikai intézményrendszernek.
- Irodalmi munkássága: Perzsa levelek.
- **VOLTAIRE** (1694-1778): „Tiporjátok el a gyalázatost!”
- Az egyház bírálója: nem ateista – tolerancia híve: „Ha Isten nem lenne, ki kellene találni.”
- Filozófiai levelek
- XIV. Lajos francia király - történetírás új módszere: a gondviselés kiiktatása - gazdasági és társadalmi viszonyok
- Irodalmi munkássága: Candide
- Denis **DIDEROT** (1713-1784)
- Enciklopédia (1751-1772.) d’Alambert – rel együtt szerkesztik.
- A felvilágosodás eszmerendszerét összefoglalja
- A világot az új filozófiai felfogás alapján mutatják be
- Irodalmi munkássága: Az apáca
- **ENCIKLOPÉDIA**, avagy a tudományok, művészetek és mesterségek értelmező szótára, 1751-1772 között 28 kötetben jelent meg
- Jean-Jacques **ROUSSEAU** (1712-1778)

- **A TÁRSADALMI SZERZŐDÉS:** az ember a természeti jogait átruházza az államra (pl.: javainak védelme)
- **NÉPSZUVERENITÁS** elvének megfogalmazása. – közvetlen demokrácia
- Mindenki részt vesz a döntések meghozatalában
- A többségi akarat a közjó- köv.: nincs szükség ellenőrzésre, mert a közjónak mindenki alá kell, hogy rendelje magát, még egyéni szabadságát is.
- Magántulajdon: a rossz forrása – nem tagadta ugyan, de a nagy vagyoni különbségek ellen fellépett.
- Irodalmi munkássága: Vallomások, Új Heloise, Emile, avagy a nevelésről
- **GAZDASÁGI ELMÉLETEK**
- a 18. sz. kihívásaira már nem adott választ a merkantilista gazdaságpolitika.
- **QUESNAY** (1694-1774) francia orvos, közgazdász, **TURGOT** (1727-1781) francia közgazdász
- A gazdaságot nem kell mesterségesen szabályozni, hanem hagyni kell a maga útján menni (lasseiz faire, lassez passer).
- A tulajdon, a vállalkozás, a **SZABAD VERSENY** biztonsága a legfontosabb
- Az állam feladata a piac normális működésének a biztosítása.
- A gazdasági élet a kiegyenlítő elvén működik.
- **FIZIOKRATIZMUS:** Haszon csak termelésből származhat, ami mezőgazdasági termelést jelent
- **ADAM SMITH** (1723-90) angol közgazdász
- **MUNKAÉRTÉK-ELMÉLET**, klasszikus politikai gazdaságtan megalapítója.
- A társadalom jólétét a munkában látta, az áru értékét pedig az előállításához szükséges munkában.
- **szabad versenyben** valósulhat meg a gazdasági fejlődés - fő mozgatóerejének az egyéni önérték által mozgatott munkát tartotta.
- **SZABADKÖMŰVES PÁHOLYOK** elterjedése, amely közvetíti az új eszméket (1717: - London a Lúdhoz és rostélyhoz címzett fogadjában alakul az első páholy
- célja, hogy támogatják az elesetteket;
- jelszavuk, a szabadság-egyenlőség-testvériség, a francia forradalom jelmondatává vált).
- Céljuk: az egész emberiség erkölcsi és szellemi felemelése, a rászorulókat támogatása.
- Titkos összejegyzések, misztikum

ÖSSZEGZÉS (KÖVETKEZMÉNYEK)

- Minden gondolat mozgásba lendült
- Elsőprő a tudományok elsőbbsége és autonómiája.
- Megkezdődik a hagyományos területekre épült új társadalmak kulturális felzárkózása.
- Szüntelen és folyamatos növekedésre ítéli a társadalmat.
- Hagyományos társadalmi rend keretei között olyan változások mehettek végbe, amelyek a további haladást szolgálták.
- A haladás a mindennapi élet élményévé válik.
- A francia forradalom szinte minden irányzatának meg lesz a felvilágosodás kori példaképe (Saint-Just / Montesquieu, Robespierre / Rousseau, Desmoulins / Voltaire, Danton / Diderot), a forradalom által leginkább átvett elvek a következők: népszuverenitás, természetes és elidegeníthetetlen emberi jogok, hatalom megsztásának elve.

Idézetek: Locke: Nincs semmi az értelemben, ami nem volt előbb az érzékletben.

Pascal: Minden méltóságunk a gondolkodásban rejlik.